

Voortgangsrapportage Provinciale Staten

Project: Programma Natuurpakket Westerschelde

Algemeen			
Periode	mei/jun/jul 2020	Datum	18-08-2020
Status	Definitief		

Korte omschrijving van het project	<p>Het programma tot het realiseren van minimaal 600 ha estuariene natuur volgens het Convenant Rijk-Provincie (2005) over de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010.</p> <p>Het Programma Natuurpakket Westerschelde omvat volgende projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Hertogin Hedwigepolder (350 ha) b) Uitbreiding Zwin (22 ha) c) Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha) d) Buitendijks (5 deelprojecten 130 ha) e) Landbouw-flankerend beleid (subsidie € 8,05 miljoen en grondruilbank € 4,95 miljoen). f) Overige afspraken (grenspark, impuls Hulst, impuls Sluis, Sloe/Tractaatweg, monitoring) 		
Achtergrond			
Relevante besluiten	GS	7 oktober 2005 Voorstel GS invulling Schelde Estuarium. Ingekomen brieven van ministerie EZ/LNV van 26 januari 2013 en 14 november 2016 inzake wijziging convenant. Ingekomen brief van ministerie LNV van 11 januari 2018 inzake goedkeuring van het voorstel tot herijking.	
	PS	Besluit 7 oktober 2005 Voorstel PS invulling Schelde Estuarium Besluit 30 januari 2006 Convenant Rijk en Provincie Natuurpakket Westerschelde Informering 26 januari 2016 Voortgangsbrief NPW 2015	

Betrokkenen			
Bestuurlijk opdrachtgever	mevr. Drs. A. Pijpelink		
Ambtelijk opdrachtgever	dhr. Drs. L.M.L.M. Prevaes		
Projectleider	dhr. J.P.P. Hinssen		
Voortgang algemeen	Zie bijlage: Voortgangsrapportage NPW projecten Q2 2020		
Voortgang projectfase	Perc gereed	Begin	Eind
Initiatiefase	100	17-12-2004	30-01-2006
Definitiefase	100	31-01-2006	26-06-2013
Ontwerpfase	100	01-01-2008	31-10-2018
Vorbereidingsfase	97	01-01-2013	31-12-2022
Realisatiefase	18	01-01-2013	31-12-2022
Nazorgfase	5	14-10-2015	31-12-2025

Beheersaspecten	Status	Toelichting	
Geld		Vorige status:	
		<p>Voor de uitvoering van NPW is door het Rijk in totaal € 155,7 mln. budget beschikbaar gesteld. Op 23 juni 2020 hebben GS ingestemd met de MJKR 2020 en het Jaarverslag 2019 en zijn deze naar de minister verzonden ter goedkeuring. Per 31 december 2019 is hiervan € 103,9 mln. uitgegeven. Op 20 maart jl. heeft de accountant een controleverklaring bij de financiële verantwoording over het jaar 2019 verstrekt. Er resteert een werkbudget van € 51,75 miljoen voor de resterende uitvoerings- en nazorgperiode 2020-2025. De verwachting is dat dit voldoende is voor de realisatie van het programma.</p> <p>Vlaanderen en Nederland hebben afspraken gemaakt over de betaling van de grondkosten voor werken aangaande het Hedwigeproject. Nu de gronden in 2018 in eigendom van de Provincie zijn gekomen, heeft Vlaanderen eind december 2018 een eerste tranche betaald. Dit bedrag is conform de afspraken gebruikt ter dekking van de kosten van de realisatie van de N62 Sloe- en Tractaatweg. Naar aanleiding van het vonnis van de Rechtbank op 15 april jl. is in overleg met het Ministerie van LNV en Vlaanderen afgesproken om een volgende tranche in te dienen welke mede gebaseerd is op de rechtbankuitspraak.</p>	
Organisatie		vorige status:	
		<p>Het NPW is een programma-aanpak die de Provincie uitvoert voor het Rijk op basis van een convenant met het Rijk. Binnen de Provincie Zeeland is een programmastructuur geformeerd die van voldoende omvang en kwaliteit is voor de uitvoering van de NPW-projecten. De feitelijke uitvoering van de NPW-projecten wordt in belangrijke mate met en door externe partners gedaan: het Zwin door het Vlaams agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust en het Hedwigeproject door de Vlaamse Waterweg NV. De projecten Bath en Ossensisse door Rijkswaterstaat (Projectorganisatie Waterveiligheid). Het project Waterdunen voert de Provincie zelf uit.</p>	
Risico's		vorige status:	
		<p>Overeenkomstig de afspraken rond grote projecten worden periodiek de risicodossiers geactualiseerd op project- en programmaniveau.</p> <p>Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State het Programma Aanpak Stikstof (PAS) verworpen. Vooralsnog heeft dit</p>	

		<p>geen gevolgen voor verleende vergunningen in het kader van de Wet Natuurbescherming die reeds onherroepelijk zijn. Voor de projecten Hedwige, Bath, en Ossenis is dit het geval. In het Zimmermanproject is beroep ingesteld tegen de Wet natuurbescherming (Wnb) vergunning en de watervergunning. De realisatie van ten minste 600 ha estuariene natuur komt niet in het geding door deze beroepsprocedures. De voorbereiding voor een planologische wijziging (omgevingsvergunning afwijking inpassingsplan) van het Rijksinpassingsplan voor de Hedwigepolder ten behoeve van het recreatief medegebruik en Panoramaheuvel loopt. Gezien de inhoud van de aanpassing (recreatieve ontwikkelingen) heeft dit geen effect voor de belangrijkste realisatiedoelstelling. De uitspraak van de Raad van State kan gevolgen hebben voor alternatieve projecten, zoals schorverjonging. De natuurvergunningen voor het Hedwigeproject verlopen eind 2020. Met het oog hierop zullen deze dit jaar nog verlengd moeten worden.</p> <p>Een ander risico zijn de PFAS. Dat leidt voor nog uit te voeren grondwerkzaamheden tot aanvullend onderzoek en kan mogelijke gevolgen hebben voor de realisatie. Hiertoe heeft voor de projecten Bath en Ossenis aanvullend bodemonderzoek plaatsgevonden. Op basis van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat er geen belemmeringen zijn voor het realiseren van deze projecten.</p> <p>Voor de realisatie van het Hedwigeproject is overleg gevoerd met de gemeente Hulst (landbodem) en Rijkswaterstaat (waterbodem). Inmiddels is duidelijk dat er geen belemmeringen zijn.</p> <p>De gevolgen van Covid-19 lijken voor het Natuurpakket Westerschelde beperkt te zijn. Er is een effect geweest op de aanlevering van materialen, en verschillende officiële momenten zoals start van de werken in het Hedwigeproject en bij Bath en Ossenis, zijn niet door gegaan. Daarnaast is een aantal bijeenkomsten met de streek niet door kunnen gaan. Er worden momenteel een aantal digitale bijeenkomsten voorbereid.</p> <p>Op dit moment is binnen de MJKR voldoende financiële ruimte gereserveerd voor het opvangen van de in de risicodossiers genoemde risico's.</p>	
Kwaliteit		vorige status:	
		<p>Het beoogde effect van het programma NPW is het ontstaan van minimaal 600 hectare estuariene natuur. Na de inrichting van de geplande hectares in de NPW projecten zal de natuur zich gedurende meerdere jaren ontwikkelen tot de gewenste kwaliteit. De verschillende</p>	

		<p>vormen van inrichting zoals nieuwe buitendijkse natuur, binnendijkse natuur en kwaliteitsverbetering van bestaande natuur leveren een andere natuurkwaliteit op. Zo levert één hectare nieuwe buitendijkse natuur een andere natuurwaarde op dan één hectare binnendijkse natuur. Daarom zijn alle hectares in het programma herijkt op basis van de verwachte natuurwaarde. Met de realisatie van het actuele programma NPW worden 658 herijkte of gewogen hectares estuariene natuur ingericht. Hierdoor wordt een garantiebuffer gecreëerd om bij een tegenvallende natuurontwikkeling toch het beoogde effect van minimaal 600 ha te realiseren.</p> <p>Op dit moment is 117 ha gerealiseerd, is 524 ha in uitvoering en 17 ha in voorbereiding. Een groot deel van de hectares is gekoppeld aan de uitvoering van de werkzaamheden in het Hedwigeproject. De werkzaamheden zijn in oktober 2019 gestart en inmiddels zijn grondwerkzaamheden in volle gang.</p> <p>Sinds februari 2020 vinden de werkzaamheden bij Bath en Ossensisse plaats. Op 7 november 2019 is hiervoor het contract getekend tussen aannemer Van Oord en Rijkswaterstaat. De eerste fase van de werkzaamheden is inmiddels afgerond.</p> <p>Voor de gerealiseerde projecten Perkpolder, Baalhoek en Knuitershoek geldt dat het sedimentatieproces conform verwachting goed op gang gekomen is. Voor het Zwin geldt dat het gebied in februari 2019 in werking is getreden. Het is nog te vroeg om te bepalen hoe het gebied zich ontwikkelt. De eerste rapportage wordt in december 2021 verwacht.</p>
Informatie		vorige status:
		Binnen het programma is de informatiestroom zowel ambtelijk als bestuurlijk geborgd door diverse overlegstructuren, zowel intern bij de Provincie als extern met het Ministerie van LNV.
Tijd		vorige status:
		De Provincie Zeeland heeft in 2006 de uitvoeringstaak voor het Natuurpakket Westerschelde (NPW) in opdracht van het Ministerie van LNV op zich genomen. De looptijd van het programma is vastgesteld tot en met 2022 met een afspraak over de nazorgfase. Binnen die periode zullen de projecten worden uitgevoerd. Het Rijk heeft op 5 november 2019 schriftelijk ingestemd met de Meerjarenkostenraming (MJKR) 2019. In deze brief bevestigt het Ministerie van LNV dat tezamen met de Provincie Zeeland ten behoeve van de MJKR 2020-2022 afspraken zullen worden gemaakt over een eventuele

		<p>verlenging van het convenant vanwege de langere looptijd van met name het project Hedwigepolder. Op 23 juni jl. heeft GS ingestemd met de MJKR 2020 en het jaarverslag over 2019 en deze stukken ter goedkeuring toegestuurd aan het Ministerie van LNV. In deze brief wordt voorgesteld om komend najaar met het Ministerie te verkennen, welke aanvullende afspraken gemaakt worden over eventuele activiteiten en bestedingen die nog na 2022 plaatsvinden. Het gaat om de afronding van de buitendijkse projecten en het Hedwigeproject, de financiële afrekening, de vervreemding van de grondportefeuille en de begeleiding van de monitoring maar ook de werkzaamheden en bestedingen in het kader van het Grenspark Groot Saeftinghe welke langer zullen doorlopen. Uiterlijk op 1 oktober 2021 moeten de nadere afspraken hierover gemaakt zijn. Uitgaande van nadere afspraken komend najaar, kan de weerslag hiervan opgenomen worden in de MJKR 2021. Daarin is ook de strategie ten aanzien van de grondportefeuille voorzien.</p>
--	--	--

volgens planning

dreigt te overschrijden

planning overschreden

Bijlage: Voortgangsrapportage NPW projecten Q2 2020

Voortgang projecten

Inmiddels is 117 ha nieuwe estuariene natuur opgeleverd. De overige hectares zijn grotendeels in uitvoering. Zimmerman is nog in de voorbereidingsfase en er vindt onderzoek plaats naar de haalbaarheid van schorverjonging bij het Schor van Waarde

Hieronder wordt op hoofdlijnen ingegaan op de afzonderlijke projecten.

1. Hedwigeproject

Het werk voor de inrichting van de Hedwigepolder is in juli 2019 gegund aan de Tijdelijke Handelsvereniging Baggerwerken Decloedt-Jan de Nul-Aertssen en is het contract tussen aannemer en De Vlaamse Waterweg gesloten.

Vanaf november 2019 is de aannemer gestart met het klaarmaken van het gebied voor de graafwerkzaamheden en zijn de grondwerken in maart 2020 gestart. De werken lopen op schema en zoals het er nu uitziet, zijn de werkzaamheden in de loop van 2023 afgerond conform planning.

De panoramaheuvel is als voorkeursalternatief naar voren gekomen uit een heroverweging van het recreatief medegebruik in de Hedwigepolder. De rijksbouwmeester heeft inmiddels een positief advies gegeven over de realisatie van een panoramaheuvel. De Provincie is de planologische procedure (omgevingsvergunning afwijking inpassingsplan) aan het voorbereiden. GS heeft op 30 juni jl. toestemming verleend om de benodigde vergunningen aan te vragen. Daarnaast is toestemming verleend om met de Schelderadarketen te verkennen of een nieuw te bouwen radartoren kan worden geïntegreerd in de uitkijktoren die gepland staat op de Panoramaheuvel.

Het ontwerp van de uitkijktoren is daarin visueel leidend. Win-win zit sterk op combinatie van constructie en fundament.

Het selectieproces van de toekomstig beheerder van de Hedwigepolder is gestart. Inmiddels is duidelijk dat Het Zeeuwse Landschap als enige geschikte kandidaat is overgebleven. Een eerste oriënterend gesprek heeft plaatsgevonden en nadere afspraken worden uitgewerkt en later verwerkt in een samenwerkingsovereenkomst. Gespreken hier over starten na de zomer.

Voor de realisatie van het veldstation is een aannemer geselecteerd. Samen met de architect wordt er een bouwteam samengesteld en het ontwerp definitief gemaakt. Zodra er groenlicht is vanuit de vergunningenprocedures kan de bouw starten. Deze vergunningsprocedures zijn al gestart. Start van de daadwerkelijke bouw staat gepland begin 2021. Voor de bouw wordt er een overeenkomst opgesteld met Stichting HZL.

Schadeloosstelling

Het definitieve rapport van de deskundigencommissie van de rechtbank Zeeland-West-Brabant inzake de aan partijen toekomende schadeloosstelling voor de onteigening van de Hedwigepolder is op 15 januari jl. door de deskundigencommissie aan de rechtbank opgeleverd. Op 2 maart heeft de rechtbankzitting plaatsgevonden en hebben partijen hun standpunten hieromtrent toegelicht. De rechtbank heeft op 15 april 2020 vonnis gewezen inzake de aan partijen toekomende schadeloosstelling. De hoogte van de schadeloosstelling is zo goed als gelijk aan het definitieve deskundigenrapport. Inmiddels is bekend geworden dat De Cloedt cassatieberoep heeft ingesteld. Op basis van een advies van de landsadvocaat is in overleg met LNV besloten dat door de Staat incidenteel cassatieberoep zal worden ingesteld.

2. Uitbreiding Zwin

Met de oplevering van de uitbreiding van het Zwin eind april 2019 is er 12 ha estuariene natuur voor Nederland bijgekomen. Daarnaast is er 10 ha kwaliteitsverbetering gerealiseerd bij het Zwin.

3. Middengebied.

Met de oplevering van het project Perkpolder in juni 2015 is 35 hectare estuariene natuur gereedgekomen. Begin juni 2017 zijn de werkzaamheden aan de strekdammen bij Knuitershoek en Baalhoek (resp. 27 en 33 hectare) afgerond.

Het project Waterdunen omvat de doelen “verbetering en verhoging van de kustveiligheid met innovatie van het toeristisch product” en “de versterking van natuur en landschap”. Binnen het project Waterdunen wordt 173 hectare nieuwe estuariene natuur gerealiseerd die voor 121 ha meetelt in de opgave van het NPW. De getijdenduiker is in werking gesteld. Er vindt nog monitoring plaats.

Voor de buitendijkse projecten bij Bath en Ossensisse zijn de benodigde vergunningaanvragen ingediend en verleend. Voor de realisatie van deze projecten is een samenwerkingsovereenkomst gesloten met Rijkswaterstaat. Eind oktober 2019 is de aanbesteding definitief gegund aan Van Oord. De start van de uitvoering was in het voorjaar van 2020 en de uitvoering zal ca. twee jaar duren. Voorafgaand aan de start hebben een tweetal informatiebijeenkomsten plaatsgevonden.

I.v.m. de nieuwe normering inzake PFAS is aanvullend bodemonderzoek uitgevoerd voor Bath en Ossensisse. De conclusie is dat er geen belemmeringen zijn voor de realisatie van de projecten. De eerste fase van Bath en Ossensisse is afgerond.

Het project Zimmerman zit nog in de voorbereidingsfase, vanwege buitendijkse eigendom in de Westerschelde. Met de betreffende eigenaar is (nog) geen overeenstemming bereikt voor het realiseren van twee strekdammen op zijn buitendijks grondgebied. Inmiddels lopen twee beroepsprocedures ten aanzien van de Wet natuurbeschermingsvergunning en watervergunning. Daarnaast is door Rijkswaterstaat een gedoogplichtprocedure opgestart. De Rechtbank heeft het beroep tegen de watervergunning ongegrond verklaard, er is hoger beroep ingesteld door de eigenaar van de betreffende gronden. In de gedoogplichtprocedure heeft de rechter ingestemd met een versneld beroep.

Op de zeedijk ter hoogte van het buitendijks project Zimmerman zal na de zomer een informatiepunt worden gerealiseerd. De benodigde vergunningen hiervoor zijn aangevraagd en verkregen. De aanbesteding heeft inmiddels plaatsgevonden.

Tot slot wordt op dit moment in overleg met Staatsbosbeheer gekeken naar de mogelijkheid van een pilot schorverjonging bij het Schor van Waarde.

4. Nevenopgaven

Het NPW heeft enkele belangrijke maatschappelijke effecten in de vorm van regionale impuls voor de gemeenten Hulst en Sluis, de ontwikkeling van het Grenspark Groot Saeftinghe en de inzet van Landbouw Flankerend Beleid .

4.1. Grenspark Groot Saeftinghe

Er is een Gebiedsagenda opgeleverd voor het Grenspark. Besluitvorming over deze gebiedsagenda en een bijdrage van de provincie in de uitvoeringsagenda is door GS op 26 maart 2019 besloten.

Er ligt momenteel een conceptovereenkomst voor een grenspark-entiteit. Er wordt nu met de partners overlegd wie daadwerkelijk gaat participeren en welke organisatievorm daarbij het best past. Doel is om de beweging en toekomstperspectief die in het grenspark met de

streekhouders is opgebouwd voort te zetten. Verder worden de provinciale natuur-, landbouw- en toeristische opgave actief verbonden met de gebiedsagenda. Zo wordt er gewerkt aan een Kreken- en Dijkenplan om de natuur- en landbouwopgave met elkaar te verbinden en wordt een circulair grensparkhuisje ontwikkeld. Twee projecten binnen de Regiodeal “Zeeuwen zelf aan Zet”, vallen binnen het grenspark. Het betreft de projecten de Scheldekust en Vernieuwing Landbouw die invulling gaan geven aan respectievelijk een kwalitatieve recreatieve ontwikkelings-as langs de Schelde en het verkennen van de invulling van volhoudbare en natuurinclusieve landbouw in het grenspark.

De opdracht voor de uitwerking van de branding- en marketingstrategie heeft een logo en een huisstijl opgeleverd die samen met de streekhouders is ontwikkeld. Beide worden tijdens een digitale talkshow onthuld. Daarna gaan er in het gebied bij alle gastenheren en partners de vlag uit met daarop een fris logo, dat symbool staat voor de drie-eenheid van het grenspark: landbouw, natuur en haven. Tevens wordt de huisstijl van het grenspark samen met stichting Zonnetrein Grenspark Groot Saeftinghe uitgewerkt tot een gezamenlijk ontwerp voor op het Zonnetreintje.

Op het digitale platform van het Grenspark staat steeds de actuele stand van zaken. Zie voor info: www.grenspark-groot-saeftinghe.eu . In de praktijk blijkt dat het digitaal platform steeds meer te wordt gebruikt en bezocht.

4.2. Regionale Impuls gemeente Hulst en gemeente Sluis

Gerealiseerde projecten van de gemeente Hulst zijn onder andere:

- Herinrichting Frans van Waesberghestraat in Hulst;
- Herinrichting Hof te Zandeplein in Kloosterzande;
- Versterk de Vesting;
- Aanleg recreatief fietspad historische spoorbaan;

Nog in uitvoering zijn de projecten in de gemeente Hulst:

- Een uitkijktoren op de grens (Bos van Clinge);
- Promotie en Branding Hulst inclusief Scheldekust.

Voor de Scheldekust wordt heel nauw samengewerkt met het grenspark. Met de bewoners van de nabijgelegen gehuchten/dorpen is een attractieve route uitgewerkt, wat ook een ontwikkelingsroute vormt binnen het ruimtelijk concept van het Grenspark. Het (concept) plan zal op 18 september bestuurlijk worden gepresenteerd aan de gemeente Hulst, Waterschap, PZ en de Haven van Antwerpen.

Voor de gemeente Sluis richten de projecten zich op de kern Retranchement. Het betreft drie projecten waarvoor inmiddels geld vanuit het NPW-budget is toegekend. Het gaat hierbij om de volgende onderdelen:

- Verplaatsing van het dorpshuis naar de kerk en een aanbouw;
- Aankleding openbaar gebied (meer zichtbaar maken van de historie van Retranchement);
- Parkeerruimte buiten de kern.

De eerste twee projecten zijn reeds in uitvoering. Voor het parkeerterrein is inmiddels een aanvraag ingediend door de gemeente Sluis. Verwacht wordt dat in het 3^e kwartaal de realisatie kan starten.

4.3. Landbouwflankerend beleid

Een van de nevenopgaven binnen NPW is het Landbouwflankerend Beleid. Hiervoor is een bedrag geraamd van € 13 mln. Hiervan is € 7,7 mln. gereserveerd voor subsidiebijdragen en € 5,3 mln. voor de Grondbank Zeeland in combinatie met kavelruil. In overleg met het ministerie van LNV en in afstemming met de ZLTO is onlangs besloten om het bedrag van subsidiebijdragen met € 350.000 te verhogen. Dit bedrag wordt ten laste van het budget van Grondbank Zeeland gebracht.

In de afgelopen periode heeft de provincie, door het beschikbaar stellen van cofinanciering in het kader van Landbouwflankerend Beleid voor het EU-subsidieprogramma POP-3 voor innovatie en modernisering van Zeeuwse agrarische ondernemingen, het gereserveerde NPW budget beschikbaar gesteld.

Via de Grondbank Zeeland wordt ruilgrond ingezet in combinatie met het instrument kavelruil om een bijdrage te leveren in het verbeteren van de agrarische structuur. Dit vindt plaats in heel Zeeland, maar de focus ligt vooral in Oost Zeeuws-Vlaanderen. De beschikbare voorraad ruilgrond (331 hectare per 1-7-2020) ligt ook grotendeels in Oost Zeeuws-Vlaanderen. In de eerste helft van 2020 is er 17 hectare gekocht en 16 hectare verkocht via kavelruil. Uiterlijk 2025 dient de grondvoorraad te zijn vervreemd.

5. Monitoring

Nu een aantal projecten is afgerond, en een aantal projecten in 2020 zal worden uitgevoerd zal de monitoring een belangrijke plaats gaan innemen. Immers, het is van belang om op te volgen, hoe de natuur zich binnen de projecten gaat ontwikkelen. De projecten Perkpolder, Baalhoek en Knuitershoek worden allen opgevolgd door het Centre of Expertise Delta Technology. De voorlopige resultaten wijzen uit dat de verwachte sedimentatie plaatsvindt.

Nederland heeft op 8 april 2014 aan de Europese Commissie toegezegd een onafhankelijke commissie voor de monitoring op het gebied van ecologie, morfologie en waterbeheer van de 600 ha natuurherstel Westerschelde in te stellen. Begin 2018 heeft LNV besloten dat de commissie de minister van LNV van advies zal voorzien.

De monitoringscommissie start haar activiteiten in 2021 tenzij op dat moment nog onvoldoende monitoringsgegevens beschikbaar zijn. De commissie zal bestaan uit drie onafhankelijke (Nederlandse) deskundigen op het gebied van ecologie, morfologie en waterbeheer.

Voor het Hedwigeproject is een monitoringsplan opgesteld in het kader van de vergunning Natuurbeschermingswet 1998. Dit is inmiddels goedgekeurd door het Ministerie van LNV. Er wordt op dit moment gemonitord op zoet-zout (T-0). Voor overige aspecten geldt dat monitoring pas mogelijk is na inrichting van de Hedwigepolder. Er is door NIOZ en de Universiteit van Antwerpen december 2018 een vegetatiemodel opgeleverd dat de komende jaren zal worden opgevolgd en gevuld zal worden met monitoringsgegevens.

Door Arcadis wordt jaarlijks een rapportage opgesteld waarin een evaluatie van de NPW projecten is opgenomen op basis van de monitoringsrapportages per project. Nu de projecten deels nog in voorbereiding en uitvoering zijn, kan er nog geen totaalbeeld gegeven worden. Voor zover er al wel iets gezegd kan worden over de bijdrage van de projecten aan de staat van instandhouding van de Westerschelde, worden de effecten in de rapportage over het jaar 2019, positief gewaardeerd.